

— Rozhovor s Andrejem Peštou

Vedle medailonu z pera Karla Holomka otiskujeme také rozhovor, který vedla Milena Hübschmannová s Andrejem Peštou v roce 2003 a jehož nahrávku se po dlouhých peripetiích podařilo nalézt v její pozůstalosti. Protože se dotazy týkají stejných témat jako medailon (původu, života, tvorby), rozhovor otiskujeme v původním znění, kde převažovala romština. Přepis rozhovoru pořídila Denisa Miková, je mírně zkrácený se zachováním všech důležitých informací.

Já sú původem Ital. Otec byl konstruktér letadel, ze Sicílie, ale z Itálie. A matka byla z Malty. A já se ujal těch Romů. Ale romsky rozumím, protože jsem měl Romku. Když jsem z Itálie dojel po válce, pět roků jsem byl ve válce, tak jsem se zapletl s Romkou, aniž bych věděl, že je to Romka, a ještě olašská.

A vy jste se narodil kde?

To bylo tak: moji rodiče jeli po válce na dovolenou do Ruska, pilot a konstruktér – můj otec, pozvali je do Ruska, to bylo tenkrát ještě Československo, ne, Podkarpatská Rus. Tak tam jsem se narodil. A šel jsem zpátky, protože ani pět roků jsem neměl, když zemřeli, oba dva. Pak mě strýcové sebrali do Itálie a tam mě dali do pořádku.

Ale vy jste psal krásný romane básničky, já mám od vás nádherný romský básničky.

Protože já – hned se něco naučím.

No ale zkušinen te vakerel romanesh

Me pametinav, hoj amen vakerahas ča romanesh, amen dujdžene, amen vakerahas romanesh.

Sem tumen sanas redaktorish.

Me na džanavas vůbec romanesh, až ilom kola romňa, a me latar sikhľuvavas. Nakonec hoj, mek me la mušnavas te sikhľarel, proto joj has olášsko romňi.

U me pametina, hoi kola tumare basnički, ajse šukar... La dakere kale bala, ajse kale sar an-gara, ajse bare sar balane, bašavnas on jon sar romane.

Tak me len..., aňi tumen olestar na džanen. Dožanlas andre Indija profesor, doktor profesor, národní umělec, Kišor. Jov avlas pal ma dži adej, dožanlas pes a me les diňom šovardeš *basní*.

No a kaj hine?

Leske diňom savore. Andre angličtina diňas peske te prethovel a jov palis mire basnenca pal e Indija phirelas.

Phenen mange, sar pes tumen dorestan andre Italija?

Mire dadeskero phral has doktor, profesor, psychologos. Aver has dentista. Ta jon man ile, len na has čhavore žadne, tak dine man te študinel a savoro. A jov ča kamelas mandar te kerel doktoris, psychologos. Ale mušindom, man hin the doktoratos, ale na prekerdom les pre čeština, prekerdom les čak pre stavitelstvos.

A tumen andro savo foros bešenias akor, kodoj pre Ukrajina, pre Zakarpatsko Rus ?

Až paš o Užgorodos. Odoj has amen Rusi, rusika the me imar vakeravas sar čhavoro rusika a na džanavas vübec slovensky, česky aňi romanes.

Aňi taliansky.

Jó, italsky, me ode mek somas vaj šov berš le dadeha la daha. Jon ačhile adaj. Jon imar na gele pale.

Ale tumen ulilan kodoj, pre Ukrajina?

Pre Užgorod oda has, Pokarpatska Rus.

A savo foros?

Ode man has kamarados, kajča bisterdom oda nav ole gavorestar, oda ča kajso cikno gav. Odej ulilom. A palis imar sar mule, ta dožanle pes o phrala, leskere duj phrala a len čhavore na has. Tak jekh avlas vaš ma, ila man odej a sikhavlas man. Andre Taliansko sikhavnas man italsko čhib. Odoj has man miri romňi andre Taliansko. Jéé, sikhavava tumenge e fotka. Jekhe velko baro statkaris, sar baroňi, no. Jekh rakli, jekh jedino čaj, olaha. Man o phuro igen rado dikhelas, protože me savoro džanavas, savoro keravas. No a ilam amen, oda barvalipen imar has prepisinen pre ma the pre oja čaj leskeri a gelam. Leske imar has šovardeš the pandž berš, imar has phureder. No avka pandž berš somas odej mek pal o mariben.

| foto: Antonín Hübschmann |

A kada tumenge mek na phendom, hoj me andal e Rusiko školimen somas šov čhon te zorganizinel partizaňi. Andre Italia na has partizaňi a me ode zorganizindom le partizanen. Mek andal e Sicilija, pre Malta somas, všadzi but but but a me somas velitelis oleske. Pal o mariben tak mušindom te džal het. Bo imar man rodenas. Tak me man šikovnes dochudlom het, aňi papiris na ilom, nič, kaj te na prindžaren.

No, ale me phiravas maškar o Němci andro civilis. Jon na džanenas, hoj me som velitelis. Mek aven ke amende, tak geľom andre sklępa, andre pivňica. A me len avka mařardom, koda rado pijenas. Mange nič pes na ačhila, bo me pre mol somas sikhado a me džanavas te pijel mol, a jon andre peste čhivnas, sar ... Tak mušindom paľi te denašel, avka geľom andal o Jeseníkos.

No ale šunen, tumen prindžardan le Svobodaha?

Le Svobodaha man prindžardom avka, hoj me andal e Italia jekhe Jugoslavcoha denaštom, predal e Polsko. No me imar na pametina, aľe až pre Ukrajina chudľam. Ta ode man paľis sgeľom le Nalepkaha, leskera famelija tiž prindžardom. Spišská Nová Ves a jov andre kajso baro gav bešelas, tak kilometr čak. Šmižany.

Me somas tankistas andro mariben. Geľom andre Rusija, geľom andro rychlo divizija, rusiko tankos baro, T 35, ola tanki. Rusika, bo amare has škodovki ajse cikne tankici. Oda vubec andro mariben našti gele. Ta me odoj somas duj the jepaš berš andre Rusiko. Paľis man dine andre škola. Andre škola pal e Moskva a ode šov čhon somas. Sikhlarde man karate the te orgaňizinel partizanen. *Tak ja sem je měl v maličku, toto všechno. Zorgaňizoval všetko tam.*

Andr'oda Italia odej somas zas duj the jepaš berš a paľi imar, mek dživavas, lebo jon na džanenas, jon džanenas, hoj me som andr'oda statkos, leskera čhaha. A zastupci man has dost. No ale imar paľi, honem andre Sicilija geľom, paľi denaštom andre Malta. me paľi jekh berš kavka somas adaj the adaj the adaj. Aš paľis denašlom predal o Rakusko, denaštom ke Bratislava a avka paľi, sar o Svobodas mange diňas navrhos, hoj te avav, hoj džanav te orgaňizinel, tak diňa man jako komisař.

No a paľis, sar tumen avľan andro svaz Romů?

Andro svaz Romů, adej mek aňi na has; o svazos Romů. Imar me somas ochto berš paľi Jeseńíkoste, paľi geľom ke Spišsko Nová Ves, kode keravas tovarňa, ola bova, so rozmuken o tras-ta, Rudný pece. Ta ode postavindom štar. Andre Spišská Nová Ves, aľe asi šov kilometri, Rudňany. Paľis Krompachoste, na dur, ode kerdom jekh bov pre ruda mosazno, *měděná*. Odoj has doli kajse, paľis – kaj oda? –, mek kerdom pre Oravská přehrada. Tak odej has tiž tovarňa...

No aľe mek mange kada phenen, sar avľan paľis Brnate a sar dochudľan andro koda svaz Romů.

No tak prvá organizačija, kerdom andre Spišská Nová Ves. Odoj andro národno viboris man zvolinde proto, kaj dešuštar *provádzký dělení* has tel miro vast, somas sar veducí. A pro národno výboris man zvolinde *za poslance*. Peršo štar berš a aver zase štar berš. Odoj ochto berš somas poslancos. Paľis oda has školstvos, osveta chudľom, aľe na ča pre Roma, aľe the pro gadže. Me vedinavas osvetový dům, oda has tel miro vast. Ode phirnas Levočatar o terne školaki, čhaja. Tak has man ode šovardeš vaj ochtovardeš terne nipen. Tak ode keravas lenge přednaški, jo, sikhavavas romanés. Buter gadžikanés sar romanés, bo na džanavas avka te vislovinel koja romaňi čhib, *jak když se narodí člověk, hned u Romů, že?* Phares, phares.

Aľe tumen džanén perfekt romanés. A igen šukares pisinen basňički. Mek hin tumen basňički? Romanés?

No možna hoj hin man, aňi na džanav. Me imar romanés aňi na pisinavas, aľe gadžikanés.

Aľe ča tumen pisinenas akor, sar sanas andro Svaz Romů, romanés.

Romanés. No odoj zathodom Svaz Romů Slovensko andre Spišská Nová Ves. A sar avľom adaj, Brnate, ta sgeľom man le Holomkoha, le Tomašiha, samas kamaradi skoro a jon sikhľonas mandar sar me zathodom koda Svaz Romů. Kajča on hin čechike Roma, o slovenske Roma oda has rozďelís baro. Čechike Roma oda has, sar pes phenel, handľara, le grenca a kajse veci, aľe...

Čechike Roma adej chudle čak famelija paš peste a kamenas rjaditeľis, reďiteľis kamenas a te zathovel. Me lenge navrhňindom buťi varesavi, hoj te vikeras samostatně amenge, kaj na mušinel o statos amenge te poťinel. Varesave kamenas, varesave na, tak kerďam schuza. A navrhňinde le phure Romes, Daňielis, Daňiel pes pisinlas. Tonda, phuro handľaris grenca. Kaj te kerel rjaditeľis oleske, Nevo Drom pes pisinlas. No a le Holomkoskero čhavo, jov has kapitanos, mek has slugadžis akor, o Karolís. Tak jov vicitindas mandar, hoj čak jediňe šaj me kerav rjaditeľis.

| Andrej Pešta s obrazem italské šlechtičny
foto: Antonín Hübschmann, květen 2002 |

mukhlom savoro a kerdom mange dilni me korkoro. A odoj vaš jekh chon lavas šovardeš, ochtovardeš ezera, vaš jekh chon čisto.

Oda has tel o komuňisti a tumen dine kajso povoleňis?

Dine, bo te avlas man andal o Kralovo Pole, has man ajse doporučení, ta has man o papira savoro, aľe oda akor has mek o komuňisti. No a paľis sar dikhle, hoj sar me kerav, me buďinavas the vili, khera, savoro, tak pre miro than našti pes gadžo uplatňinda. Vűbec našti pes uplatňinda. Me keravas savoro. Mek až Vyškovostar o hoďinara bičhavnas ke mande, starožitne ori te kerel. No tak oda has pal o calo okresis, *halo zkrátka*.

No a paľis?

Paľis oda bikendom, sar imar has man dost, bikendom, cindom mange kher, Brnoste. Avka mange phendom, imar dost kerdom buči, odpočivnava. *Ze dne na den konec*. Aľe me našti ade ľikerdom avri. Duj berš možna diliňisaluvas. Bikendom, a cindom kada.

The mek jekh Rom, vičinlas pes Kyr. Aňi na džanenas, hoj som staviteľis. Na kamlom te phenel, hoj te na mišľinen, hoj man odej ispidav. No a thode les. A avle o inženýra, kamenas buči varesavi, hoj o Roma te kerel, ta mindar bičhavlas vaš ma.

Me somas andro svazos, jako *člen svazu*, aľe me keravas redaktoris, *Romano ľil* keravas, *od čisteho až do sošitu*. Oda has miri buči. *Fotografie, však ještě mám všechno*. Fotki keravas sa, upľne korkoro keravas. No avka, imar oda o štatos na kamelas, hoj te avel *Romano ľil*, tak me geľom andro Kralovo Pole, mekbareder fabrika Brnoste. A ode man mindar ile, kerde mandar *vedoucího*. Has man ochtovardeš zaměčňika, kotlari, všelijaki soustružnica. Oda savoro mušindom te diriginel, te zorgaňizinel. Čepo nipos len has, *zaměstnanci*, čepo. Me oda sikhadom, kerdom a ode keravas but berš.

Paľis imar mange has šovardeš berš,

No a'le šunen, sar nasval'lan, me pametnav, hoj tumen....

Ma'navas pre chodba. Oda has staji, d'ilne, sar velkostatek. Malinavas – o fotki šaj tumenge sikhavav. Až andal e televiza le autobusiha avile a ofocinenas adaj savoro.

Jekhvar visal'ilom tele, infarkt. A bisterdom, na džanavas a na prindžaravas ňikas. Vubec, me tumen prindžardom až andre televiza. Andre špitala mindar gelom, andre špitala has lačhe doktora, o doktora man imar anglal džanenas, bo odoj lenge keravas kربي a kajse veci. Trin čhon a somas imar lačho.

A imar sasto.

A ole časostar furt kerav.

Ča hoj tumen našadan kodi pamněta trin čhon. Me džanlom, hoj deš berš.

Ne, oda likerelas man oda. A'le e buti na bisterdom, e buti keravas, a'le le nipos na prindžaravas, našti mange avla pre mišla. Rozmišl'navas, kaske me oda pisinavas, kaske me oda keravas. Až andre televiza, tumaro *vyznamenání*...

Avka mange has lačhes pro jilo, hoj o Karel, o Holomek tumenca.

Šunen, šaj phučav savo berš tumen ul'lan?

V dvacátým prvním, biš the pandžto, *dvacátéhopátého jedenáctý*. *Listopad*, *ted' čekám v listopadu narozeniny*. Ochtovardeš the duj.

No mi del o Del tumen sastipen, mek but berša te dživen.

Romano džaniben – Ňilaj 2007
Časopis romistických studií

Časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Toto číslo je výstupem z výzkumného záměru č. MSM 0021620825 realizovaného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Toto číslo časopisu vyšlo za finanční podpory České rady pro oběti nacismu.

Projekt je financován za finanční podpory Nadace Arbor Vitae.

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětem holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkcí zajiřtjuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně pořtovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyřádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pořt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.